

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет психології та соціальної роботи

Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: «**Явище екзистенційного вакууму у контексті перспективи часу**»
«The phenomenon of existential vacuum in the context of the perspective of time»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.030102 Психологія

Прокуда Я. А.

Керівник к.психол.н., доц. Буганова В.М. _____
(ПІБ) (підпис)

Рецензент д.психол.н., проф. Родіна Н.В. _____
(ПІБ) (підпис)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від __.__.2018 р.

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № __ від __.__.2018 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис) Кіреєва З.О.

(підпис) Родіна Н.В.

Одеса – 2018

	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВАКУУМУ І СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ.....	6
1.1. Становлення та розвиток наукового підходу до проблеми психологічного часу особистості.....	6
1.2. Поняття часу і його види	11
1.3. Екзистенціальний вакуум і різноманітність теоретичних підходів до його вивчення.....	15
Висновки до розділу	21
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВАКУУМУ НА ПЕРЕЖИВАННЯ ЧАСУ	23
2.1. Мета та методики дослідження	23
2.2. Основні фази та план дослідження	25
Висновки до розділу.....	26
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВАКУУМУ НА ПЕРЕЖИВАННЯ ЧАСУ.....	28
3.1 Результати емпіричного дослідження.....	28
3.2 Розрахунки кореляції екзистенційного вакууму із факторами перспективи часового сприйняття.....	30
Висновки до розділу.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
ЛІТЕРАТУРА.....	69
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена наступними обставинами:

- проблеми часу і екзистенціального вакууму досить широко вивчені, але, майже не розглянуть у співставленні та взаємозв'язку. В їх вирішенні традиційно особливе місце займають соціально - психологічні аспекти, людський фактор, як важливий момент в ставленні до часу при втраті сенсу життя і реалізації його об'єктивної даності в соціальній матерії, соціальної еволюції. Переживання часу грає важливу роль при орієнтації людини в навколишньому світі і сприяє адаптації в різних ситуаціях. У зв'язку з цим, проблема психологічного часу - один з найбільш актуальних аспектів категорії часу.

- в рамках психологічної науки накопичено безліч фактів з проблеми часу. Однак особливості переживання часу студентами при втраті сенсу життя є мало вивченою. А значить, дослідження даного аспекту є актуальним.

Тема переживання часу в стані екзистенціального вакууму є однією з традиційних для більшості гуманітарних теорій і практик, оскільки означає виявлення глибинних передумов становлення і розвитку особистості. Великий досвід накопичений психологією, педагогікою, соціологією, філософією та іншими науками для того, щоб знову і знову ставити людину перед проблемою особистісного самовизначення.

Ще в XVIII столітті німецький філософ І. Кант у своїй антропологічній теорії стверджував, що кожна людина повинна ставити собі три питання, з відповідей на які складається сенс його життя: «що я можу знати?», «на що я можу сподіватися?» І "що я маю робити?". Аж до XX століття така життєстверджуюча позиція спонукала людину бути Людиною, з максимальною відповідальністю ставитися до долі власного буття. Однак XX століття привніс в європейську культуру разом з науково-технічною

революцією стан занепокоєння, невпевненість у завтрашньому дні, страх за життя і, в кінцевому підсумку, відчуття абсурду.

Тему безглуздості людського життя підхопили і посилили філософи-екзистенціалісти Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, А. Камю та ін. Перш за все вони спробували «вселити» думку про те, що життя позбавлене сенсу, якщо воно скінченне. Потім вони розвінчали міф про доцільність того, щоб «бути Людиною» в мінливому і нестійкому світі, який прагне до небуття. І в даний час екзистенціальна філософія постає як вчення про «пограничні стани» особистості, в яких загострюється відчуття життя і виникає особистісне осмислення. Таким чином, екзистенціалізм звів проблему сенсу життя до одного з моментів нашого буття, в якому ми тільки і можемо зрозуміти, що існуємо.

Суб'єктний підхід неминуче приводить нас до ідеї відповідальності людини за зміни у власному внутрішньому світі. Тому тут ми, безумовно, знаходимося у полі гуманістичної і екзистенціальної психології. Крім відомих і традиційних робіт ми пропонуємо розглядати проблему переживання кризових життєвих подій, і, зокрема, здобутків і втрат, за допомогою оригінального і психологічно тонкого підходу англійського психотерапевта М.С. Пека. Він, безумовно, є продовжувачем ідей Віктора Франкла, Ролло Мея, особливо в частині відповідальності людини за вибір шляху переживання життєвих подій. Суть підходу полягає в тому, що особистісний і духовний розвиток людини розглядається як єдиний шлях посправжньому конструктивного переживання важких подій.

Об'єкт дослідження: перспектива часу особистості.

Предмет дослідження: особливості переживання перспективи часу студентами, що знаходяться в стані екзистенціального вакууму.

Мета дослідження: дослідити переживання часу студентами, що знаходяться в стані екзистенціального вакууму.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз психологічної літератури і розкрити поняття екзистенціального вакууму і перспективи часу;

2. Провести емпіричне дослідження переживання часу студентами, що знаходяться в стані екзистенціального вакууму.

3. Описати екзистенціальний вакуум у контексті перспективи часу

Методи дослідження:

1. Аналіз наукових теоретичних підходів до розуміння екзистенціального вакууму і сприйняття часу.

2. Проведення емпіричного експерименту за допомогою обраних тестових методик

Контингент досліджуваних:

Студенти 4 курсу (20-22 роки), факультету психології та соціальної роботи

База дослідження: ОНУ ім. І.І. Мечнікова. Факультет психології та соціальної роботи

Структура роботи: робота складається з вступу, 3х розділів, висновків, списку використаних першоджерел, що налічує 42 посилання, додатку. Загальна кількість сторінок із списком літератури та додатками – 85, кількість сторінок дипломної роботи – 68 , 13 таблиць та 1 малюнок.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи ми дослідили особливості переживання часу студентами, що знаходяться в стані екзистенційного вакууму. Всі завдання, поставлені нами на початку роботи, були виконані.

1. Ми провели теоретичний аналіз психологічної літератури і розкрили поняття екзистенціального вакууму і перспективи часу. З'ясували, що проблема «часової перспективи» стала предметом вивчення в зв'язку з теоретичної та практичної розробкою наукової проблематики психологічного часу і життєвого шляху особистості. Дослідження цієї проблеми дає можливість поглянути на те, як окрема людина сприймає і представляє своє майбутнє, як це майбутнє пов'язане з минулим і сьогоденням, яке місце займає майбутнє в суб'єктивній картині життєвого шляху особистості, як воно впливає на поведінку особистості.

Існуючі напрямки вивчення часу можна умовно класифікувати наступним чином: виділивши чотири основні аспекти його розгляду. Перший - відображення (психікою, свідомістю) об'єктивного часу, більша або менша адекватність і механізми відображення (сприйняття часу). Другий - тимчасові, тобто процесуально-динамічні характеристики самої психіки, пов'язані перш за все з ритмами біологічних, органічних, нейрофізіологічних процесів. Третій - здатність психіки до регуляції часу рухів, дії і діяльності. Четвертий - особистісна організація часу життя і діяльності, тобто тієї тимчасово-просторової композиції, в якій будуються ціннісні відносини особистості зі світом протягом життєвого шляху.

2. Провели емпіричне дослідження переживання часу студентами, що знаходяться в стані екзистенціального вакууму, та студентами, які у такому стані не знаходяться, як контрольної групи. Виявили відмінності між цими двома групами у переживанні перспективи часу.

По результатам нашого емпіричного дослідження, проведеного на базі ОНУ ім. І.І.Мечнікова, факультету психології та соціальної психології, ми

виявили, що існують особливості переживання часу студентами, що знаходяться в стані екзистенціального вакууму. Виходячи із отриманих даних по кореляції наявність екзистенціального вакууму значимо прямо корелює з негативним відношенням до минулого та фаталістичним відношенням до теперішнього, а також значимо зворотно корелює із сприйняттям гедоністичного теперішнього, позитивного майбутнього та позитивного минулого.

Іншими словами це взаємозалежні фактори. Що є первинним у рамках нашого дослідження, нажаль, виявити не є можливим, та це і не стояло перед нами як задача. Важливо, що ми встановили взаємозалежність цих факторів, що несе у собі практичну значущість, чим і відповіли на головне питання роботи: «Чи є особливості переживання перспективи часу у стані екзистенціального вакууму?». Так є, і доволі значимі.

Чи можливо використовувати здобуту інформацію на практиці? Ми вважаємо, що так. Наприклад у психотерапевтичних цілях, памятаючи на взаємозалежність сприйняття часу та стану екзистенціального вакууму, ми маємо можливість впливати на зміну одного фактора, шляхом зміни іншого. Працювати, так би мовити комплексно. Доволі важко прийти на допомогу людині, у котрої всі ознаки кризи і вона не має бажання йти на контакт. Завдяки нашому дослідженню, ми знаємо про взаємозалежність, екзистенціального вакууму та, наприклад, негативного відношення до минулого, що дасть нам можливість через роботу над негативним ставленням до своєї історії вийти на шлях вирішення ключової проблеми кризи сенсу.

3. Описали екзистенційний вакуум у контексті перспективи часу. Наявність або відсутність екзистенційного вакууму значно впливає на переживання перспективи часу. У екзистенціальній психології ця психологічна криза характеризується як стан переживання втрати буттєвої основи існування, який виникає у відповідь на емоційну реакцію щодо індивідуально-значущої події або явища і супроводжується порушенням процесу пошуку сакрального.

Успішне проживання цієї кризи веде до побудови нової системи життєвих орієнтирів, заснованої на придбаному суб'єктивному досвіді. Маніфестаціями духовної кризи можуть бути конфліктні стани, обумовлені наступними категоріями: страхом смерті, самотністю, свободою, безглуздістю, виною, відповідальністю, незадоволеністю і стражданням.

Ми вважаємо необхідним зазначити важливість дотримання рівноваги у часовому сприйнятті і не намагатися, наприклад, через міру насолоджуватися теперішнім, або ідеалізувати минуле. Бажано слідувати принципу реальності і не піддаватися максималізму у поглядах.

Найкращий баланс: мати високий рівень орієнтації на позитивне минуле, досить високий рівень орієнтації на майбутнє - та не надмірно високий, і середній рівень орієнтації на гедоністичні сьогодення. У той же час в негативній орієнтації на минуле і фаталістичне майбутнє немає нічого хорошого. Людям краще мати низькі показники по цим двом видам сприйняття часу

Одним з найбільш цінних в освіті є не самі знання і навички як такі, а формування оптимальної тимчасової перспективи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абульханова, К. А., Березина, Т. Н. Час особистості і час життя. - СПб .: Алетейя, 2001. - 348 с.
2. Брагіна М.М., Доброхотова Т.А. Функціональні асиметрії людини. М .: Медицина, 1988. - 252 с.
3. Василюк Б. Ф. Психологія переживань. - М .: Изд-во моск. ун-ту. 1994. С.317.
4. Вудроу Г. Сприйняття часу // Експериментальна психологія / Под ред. С.С. Стівенса. - М .: Иностр. лит-ра, 1993. - С. 859-874.
5. Головаха Є. А., Кроник А. А. Психологічний час особистості. - Київ, 1994. - 278 с.
6. Граніт Р. Подолання акедії. // Дослідження спогадів і мотивів. Стокгольм, 1983.
7. Гримак Л.П. Резерви людської психіки. - М., 1987. - 160 с.
8. Дорз Е. Екзистенціальна психотерапія. - М .: Изд-во моск. ун-ту. 1994. С.317.
9. Зеттерберг Х. Наукова акедія. // Соціологічний напрямок 1967. No. 1 (1). С.34-44.
10. Ковальов В. І. Особливості особистісної організації часу життя Гуманістичні проблеми психологічної теорії. - М., 1995. С. 179-185.
11. Лагеборг Р. Акедія - М .: Квітень-Прес, Психотерапія, 2008. С.87-88.
12. Левін А. П. Час - субстанція або реляція. Відмова від протиставлення концепцій // Філософські дослідження. 1998. - С. 6-23.
13. Логінов А.А. Гомеостаз. - Мінськ: Вишэйшая школа, 1989. - 332 с.
14. Магомед-Еміне М.Ш. Трансформація особистості. - М .: Світ, 1998. С.196-197.
15. Мадді С. В пошуках сенсу. - М .: Политиздат, 1990. С.137-86.
16. Маслоу А. Дальні рубежі людської психіки. - М .: Сенс, 1997. с.377.
17. Маслоу А. Мотивація і особистість. - СПб .: Євразія, 1999. с.363.

18. М'ясищев В. Н. Особистість і неврози. - Л., 1973. - 288 с.
19. Пономар'ов М.Ф. Експериментальне дослідження деяких рухових реакцій у зв'язку зі сприйняттям часу // Питання психології. - 1970. - №3. - С.79-87.
20. Рубінштейн С. Л. Проблеми загальної психології. - М., 1996. - 382 с.
21. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. - М., 1946. С.196.
22. Сартр Ж.П. Екзистенціалізм - це гуманізм. - Москва, 1990. - С.319-345.
23. Сеченов І.М. Елементи думки. Вибрані твори. - М. : Изд-во АН СРСР, 1952. - Т.1. - 449 с.
24. Сифре М. Про глибинах землі. - М. : Прогрес, 1982. - 225 с.
25. Сирцова А., Соколова Е. Т., Мітіна О. В. Адаптація опитувальника часової перспективи особистості Ф. Зімбардо. Психологічний журнал, 2008 рік, тому 29, №3, с.101-109.
26. Сирцова А. Вікова динаміка тимчасової перспективи особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандідата психологічних наук. 2008 р 317 с.
27. Скворцов К.А. Про розладах сприйняття часу у душевнобольних.- 1935.- Т.4. - №3. - С.17-34.
28. Франкл В. Людина в пошуках сенсу: Збірник / Общ. Ред. Л.Я. Гозмана і Д.А. Леонтьєва. - М. : Прогрес, 1990. с.368.
29. Франкл В. Екзистенційний вакуум: виклик психіатрії / Общ. Ред. Л.Я. Гозмана. - М. : Прогрес, 1990. с.308.
30. Фресса П. Сприйняття і оцінка часу // П. Фресса, Ж. Піаже. Експериментальна психологія. - М. : Прогрес, 1978. - Вип.6 - С. 88-130.
31. Фресса П. Пристосування людини до часу // Питання психології. - 1961. - №1. - С.43-57.
32. Фромм Е. Втеча від свободи. - Москва, 1990. - С.319-345.
33. Цуканов Б.І. Сприйняття часу і психологічна стійкість особистості // Психологічна стійкість професійної діяльності. М. ; Одеса, 1984. - С. 180-182.
34. Цуканов Б.І. Час в психіці людини // Природа. - 1989. - №4. - С.82-90.

35. Цуканов Б.І. Час в психіці людини.
36. Елькін Д.Г. Сприйняття часу і випереджаюче відображення // Питання психології, 1964. - №3. - С. 123-130.
37. Елькін Д.Г. Сприйняття часу і принцип зворотного зв'язку // Питання психології, 1962. - №2. - С.151-155.
38. Елькін Д.Г. Сприйняття часу як моделювання. // Сприйняття простору і часу. - Л.: Наука, Ленінградське відділення, 1969. - С. 76-79.
39. Елькін Д.Г. Сприйняття часу, - М.: АПН РРФСР, 1962. - 380 с.
40. Елькін Д.Г. Роль парності великих півкуль в сприйнятті часу: тези доповідей на II з'їзді Товариства психологів. - М.: АПН РСФСР, 1963. -Вип. 1. -С. 17-18.
41. Ялом І. Екзистенціальна психотерапія
42. Ярошевський М.Г. Психологія в ХХ столітті. - М.: Политиздат, 1994.